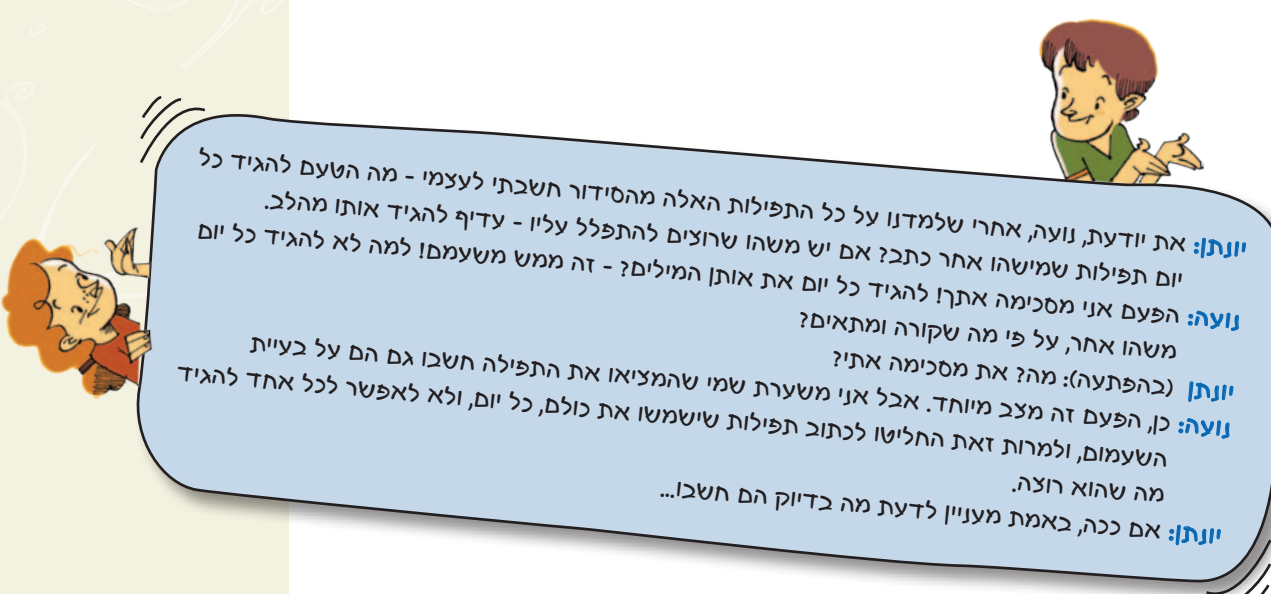

איך נולדה תפילה?

התפילה המרכזית בסידור היא תפילת העמידה. את תפילת העמידה מתפללים שלוש פעמים ביום: בבוקר, בצהריים ובערב. כאשר תיקנו חכמים את התפילות לפני כ-2,000 שנה, הם עיצבו תחילה את תפילת העמידה, ובשלבם מאוחרים יותר צורפו לה תפילות שנאמרו עד אז בהזדמנויות אחרות (כמו שמע ישראל) ותפילות חדשות. מה תוכנה של התפילה הזאת? מהי מטרתה? בכך נעסוק ביחידה שלפניכם.

יונתן: את יודעת, נועה, אחרי שלמדנו על כל התפילות האלה מהסידור חשבתי לעצמי - מה הטעם להגיד כל יום תפילות שמישהו אחר כתב? אם יש משהו שרוצים להתפלל עליו - עדיף להגיד אותו מהלב.

נועה: הפעם אני מסכימה אתך! להגיד כל יום את אותן המילים? - זה ממש משעמם! למה לא להגיד כל יום משהו אחר, על פי מה שקורה ומתאים?

יונתן (בהפתעה): מה? את מסכימה אתי?

נועה: כן, הפעם זה מצב מיוחד. אבל אני משערת שמי שהמציאו את התפילה חשבו גם הם על בעיית השעמום, ולמרות זאת החליטו לכתוב תפילות שישמשו את כולם, כל יום, ולא לאפשר לכל אחד להגיד מה שהוא רוצה.

יונתן: אם ככה, באמת מעניין לדעת מה בדיוק הם חשבו...

1

התפילות שלי

בפרק הראשון בשער זה למדנו על תפילות אישיות. כפי שראינו, לכולנו צרכים ורצונות, לעתים אנו מפנים אותם למישהו "מעלינו" - להורה, למורה, לאלוהים - ולפעמים אין לנו נְמָעָן (מי שהדובר פונה אליו) מסוים.

משימה

- חשבו על חמישה דברים שרציתם מאוד בתקופה האחרונה, אולי התפללתם שרצונכם יתמלא או הבעתם אותו בכתב או בעל-פה. כתבו את בקשותיכם במחברת.
- קראו שוב את מה שכתבתם וציינו לעצמכם: כמה מהרצונות האלה ייחודיים לכם ומימושם ישפיע באופן ישיר רק עליכם, וכמה ישפיעו גם על הסביבה הקרובה או הרחוקה?

2

תפילה אחת לכולם

סביר להניח שבבקשות שכתבתם בפעילות הקודמת, הבעתם בעיקר רצונות אישיים. מבחינות רבות בני האדם דומים זה לזה - רוב בני אדם שמחים מסיבות דומות ונתקלים באותם הקשיים, ולכן תפילותיהם בכלל ובקשותיהם בפרט - דומות. ייתכן שהנחה זו היא שהביאה את החכמים להחליט כבר לפני יותר מאלפיים שנה, שבמקום שכל אדם יתפלל ויבקש את הבקשות האישיות שלו, תיקבע תפילה אחת שבה הכול יבקשו למען הכול. כיצד קרה הדבר ומדוע? על כך בעמודים הבאים.

על הזהות

התפילה והסידור

מחזור הזמנים

מעגל החיים

קיבוץ גלויות

המקום: ירושלים
הזמן: המאה הרביעית
לפני הספירה.
הרקע: חלק מהעם שגלה לכבל עם חורבן בית המקדש הראשון חזר לארץ ישראל ובנה את בית המקדש החדש. **הדמויות:** שני חכמים מאנשי כנסת הגדולה.
 (מבוסס על תהליך כתיבת התפילה, על פי כמה מהמחקרים)

1 שלום עליך החכם, רבי ומורי.

2 שלום עליך חברי החכם. מה בפיר?

3 רציתי להסב את תשומת לבך לבעיה העולה בדורנו, עם בניין בית המקדש השני, בעזרת שמו יתברך.
 עד שהגלה נבוכדנצר את עמנו לבבל, הייתה השפה העברית שאורה בפי כול, והכול יכלו להתפלל מלכם בכל יום על כל דבר שרצו. אולם היום אני מביט סביבי ורואה שרוב השבים מבבל אינם יודעים עברית די הצורך ואני חושש שיטעו במילותיהם בבואם להתפלל לפני האל.

4 דברך נראים לי בהחלט, ולא הייתי רוצה שיתפללו בארמית בלבד. אני מבין שיש לך גם הצעה לפתרון.

5 רבי, אתה ממש נביא! עלה במוחי רעיון חדש - לקבוע על אילו דברים חשוב להתפלל, ואפילו לכתוב ברכה קצרה לכל נושא. הכול יאמרו את הברכה, מי שרוצה להרחיב - תבוא עליו הברכה.

6 אני כבר מכיר אותך - אם זה הרעיון שעלה בראשך, בוודאי כבר הספקת לכתוב ראשי פרקים לברכות האלה, האומנם?

7 אתה צודק. הנה, ראה איזה מבנה אני מציע: חשבתי שראוי לפתוח את התפילה בשלוש ברכות בשבחן של הקדוש-ברוך-הוא. בברכה הראשונה הזכרתי את האבות ואת הנאמנות של האל לברית שלו אתם:

8 יפה מאוד, באמת ראוי להתחיל את התפילה בשבח. אני רואה שגם שתי הברכות הבאות עוסקות בשבחן של הקדוש-ברוך-הוא:

בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

בְּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְגַן אַבְרָהָם.
 כלומר, אנחנו משבחים את הקדוש-ברוך-הוא על שהגן על אברהם אבינו.

9

מכאן אני מציע לעבור לבקשות. הלוא עיקר הדחף של האדם להתפלל הוא הרצון לבקש מה שהוא צריך או רוצה. כאן חשבתי שראוי לזכור גם את הצרכים הגשמיים וגם את הצרכים הרוחניים. גם את הצרכים של היחיד וגם את צורכי הציבור. לשם כך ניסחתי 12 ברכות ובהן בקשות העוסקות בנושאים המרכזיים ביותר לאדם ולעם: פרנסה, רפואה, חכמה, גאולה, סליחה, בניין ירושלים ועוד. גם כאן, עוד לא ניסחתי את נוסח הבקשות עצמן, אלא רק את הברכה החותמת לכל בקשה, למשל:

בְּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת.
בְּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַמְּרֵבָה לְסִלּוּחַ.
בְּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.
בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

אלו כאמור רק סופי הברכות. כשנסח את הברכות בשלמותן, נקפיד שיהיו כתובות בלשון רבים, כדי שכל אדם יתפלל על כל הציבור ולא רק על עצמו.

10

יפה, ומה בסוף?
אני רואה שאחרי 12 הבקשות,
יש עוד שלוש ברכות.

11

כן, אלו הברכות האחרונות בתפילה, ובהן ברכות שבח ותודה, כגון זו:

בְּרוּךְ אַתָּה ה',
הַשּׁוֹב שִׁמְךָ וְלֶךְ נֶאֱדָה לְהוֹדוֹת.

בתפילה הזאת תהיינה 18 ברכות בסך הכול:
3 ברכות בהתחלה,
12 ברכות באמצע
ו-3 ברכות לסיכום.

12

ניכר שהשקעת מחשבה רבה בעניין התפילה, אך אני חושש שהתפילה תהפוך לקבועה וממוסדת. עד עתה כל אדם התפלל על הדברים שמציקים לו באמת. תפילה כזאת היא תפילה אמיתית הנובעת מן הלב. אם נחליט שמעתה צריך להתפלל תפילה אחת מסוימת, רוב האנשים יאמרו אותה בכל יום מתוך הרגל וכדי לצאת ידי חובה, ובכלל לא יתייחסו למשמעות המילים שהם אומרים.

13

אתה מעלה עניין חשוב מאוד. אני מתקשה לומר לך עכשיו מה דעתי... אני מציע להעלות את הרעיון בפני עמיתינו, אנשי כנסת הגדולה, ולשמוע מה יפסקו!

**ומה קרה
בסופו של דבר?**

אנשי כנסת הגדולה היו 120 חכמים שקבעו את המשפט וההלכה בתקופה ההיא. ואכן, אנשי כנסת הגדולה החליטו לקבוע תפילה אחת ובה 18 ברכות (אחר כך נוספה עוד ברכה). אנשי כנסת הגדולה לא התעלמו מהבעייתיות שבתפילה קבועה, אך החליטו שהיא עדיפה על העלמות התפילה בעברית לגמרי. שנים רבות אחר כך נקבע שיש לומר את תפילה העמידה שלוש פעמים ביום - בבוקר, בצהריים ובערב.

על הזהות

התפילה והסידור

מחזור הזמנים

מעגל החיים

קיבוץ גלויות

כדי שלא ייעלמו מן התפילה הממד האישי והכוונה, אמר התנא (החכם) ר' שמעון:

**אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קִבְעָה,
אַלֵּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים.**
(משנה, מסכת אבות, פרק ב' משנה ט"ז)

כלומר, נסה להתפלל את התפילה הקבועה כאילו אינה כזאת – אל תאמר את התפילה "מן השפה ולחוץ" אלא מתוך הלב. על הדרכים לנסות לעשות זאת למדנו ביחידה 2 (ראו עמ' 24).

משימה

• כעת נחזור לפעילות הפתיחה בחלק 1, "התפילות שלי" (עמוד 47). הוסיפו לחמש הבקשות האישיות שכתבתם אז עוד שהוצגה בקומיקס. חשבו על בקשות שיתאימו לכל אדם או לציבור גדול, ונסחו אותן בלשון רבים. לדוגמה, אם קודם ביקשתם שקבוצת הכדורגל האהובה עליכם תנצח, עכשיו אתם יכולים לנסח בקשה האומרת: "שלח לנו הצלחה בכל מעשינו".

נועה: היה מעניין לקרוא על התפתחות התפילה.
יונתן: הסיפור היה מעניין, אבל מלבד הידע ההיסטורי, אני לא חושב שהוא הוסיף לי משהו.
נועה: אני דווקא הרגשתי שהסיפור הזה עוזר לי להבין את התפילה כפי שהיא כתובה בסידורים שלנו היום, וההבנה הזאת קושרת אותי אל התפילה ומחזקת את הזהות שלי.
יונתן: לצערי אני עדיין לא מרגיש כך... אולי אני צריך ללמוד בצורה אחרת, אבל איך?